

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای زنگ

"خوآن زیار"

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

کتاب، پزشکِ ذهن و روان ماست. در هر سنی که باشیم می‌توانیم با کتاب انس بگیریم و همراه شویم. کتابخوانی و مطالعه، خستگی‌های ذهنی ما را درمان کرده و دریچه‌ای تازه به دنیای ناشناخته‌ها باز می‌کند.

در خوان‌یار می‌خواهیم دانش‌آموزان، اولیاء و مربیان را به مطالعه و کتابخوانی تشویق کنیم، چراکه رفاقت با کتاب می‌تواند تأثیرات مثبت و ماندگاری بر زندگی همه‌ی ما داشته باشد. دوستی با کتاب نه تنها یک فعالیت سرگرم‌کننده است، بلکه مانند یک ابزار قوی در جهت رشد فردی و اجتماعی ما عمل کرده و کمک می‌کند تا زندگی غنی‌تری داشته باشیم.

یکی از روش‌های انس با کتاب به‌خصوص برای کودکان، قصه‌خوانی است. قصه‌خوانی نقش مؤثر و مفیدی در شکل‌گیری شخصیت کودکان دارد. قصه‌گویی و داستان‌خوانی، سنتی کهن است. کودکی بسیاری از ما همراه با داستان‌گویی بزرگ‌ترها سپری شده است. کودکان از طریق قصه‌خوانی با آداب، فرهنگ و سنت‌های سرزمین خود و دیگر جوامع آشنا می‌شوند. این آشنایی در آینده، پایه‌های رشد فرهنگی شخصیت آن‌ها را شکل می‌دهد.

والدین و مربیان عزیز، اگر می‌خواهید با کودکان ارتباطی صمیمانه برقرار کنید، بیاموزید داستان‌سرایی خوبی باشید. داستان‌ها خیلی بیشتر از واقعیت‌ها به یاد دانش‌آموزان و کودکان می‌مانند. قصه‌خوانی بهترین گزینه است، یک استراتژی آموزشی قوی و ضروری برای یادگیری دانش‌آموزان، که اگر با لذت و سرگرمی همراه شود اغلب به ثمر خواهد نشست.

خوان‌یار به عنوان یک روش و طرح مؤثر در قصه‌خوانی و کتابخوانی با صدای بلند، می‌تواند به اهداف زیر دست یابد:

- ایجاد علاقه به مطالعه و کتابخوانی در کودکان
- زبان‌آموزی به کودکان
- افزایش دایره‌ی واژگان
- جذاب و آسان کردن مباحث درسی
- تمرین دقت و توجه، با خوب گوش دادن و خوب نگاه کردن
- ایجاد تغییر مثبت در نگرش به یک موضوع
- تقویت ایده‌پردازی، تخیل، خلاقیت
- تقویت اعتماد به نفس و عزت نفس
- آموختن مهارت حل مسئله و تقویت آن

افلاطون در کتاب جمهوری در بیان اهمیت قصه‌خوانی برای کودکان می‌گوید:

«باید پرستاران و مادران را وادار کنیم که فقط حکایت‌هایی را که پذیرفته‌ایم، برای کودکان نقل کنند و متوجه باشند که پرورشی که روح اطفال به وسیله حکایات حاصل می‌کنند، به مراتب بیش از تربیتی است که جسم آن‌ها به وسیله‌ی ورزش پیدا می‌کند.»

نکته: کتابخوانی مقدمه‌ای است برای ورود به دنیای نوشتن.

چرا کتابخوانی یک استراتژی آموزشی مؤثر است؟

خواندن کتاب، ابزاری است که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا دنیای اطراف خود را بهتر بشناسند و درک کنند. همچنین به کودکان یاد می‌دهد خود را در موقعیت‌های مشابه کنار قصه‌گو تجسم کنند.

کتابخوانی با صدای بلند یک استاندارد آموزشی رایج است، دانش‌آموزان توانایی بازگویی رویدادها به ترتیب زمانی را یاد می‌گیرند و گوش دادن به داستان و خواندن آن را که یک قدم مهم در رشدشان است تمرین می‌کنند.

داستان‌ها، یادگیری را جذاب‌تر و سرگرم‌کننده‌تر می‌کنند و در عین حال به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا اطلاعات مرتبط را بهتر درک کنند و به خواندن علاقه‌مند شوند. علاقه به مطالعه اولین و مهم‌ترین هدف خوان‌یار است.

زمانی که کودکان در خواندن به مهارت کافی رسیدند گام دوم که خواندن کتاب توسط خود دانش‌آموزان است، آغاز می‌شود. هنگامی که روح کودکان با کتاب‌های مفید و آموزنده تغذیه شد و مهارت خواندن کتاب‌های گوناگون را کسب کردند، حال نوبت به قدم سوم و نهایی می‌رسد. قصه‌نویسی! که تکمیل‌کننده تمام آموزش‌های قبلی است.

• خوان‌یار:

خوان‌یار طرحی است که به معلمان و مربیان عزیز کمک می‌کند تا نکات کلیدی را در مورد کتابخوانی با صدای بلند برای تمام سنین بیاموزند. در نهایت معلم، مربی و همچنین والدین می‌توانند بنابه نیاز و ضرورت، این آموزش‌ها را به دانش‌آموزان نیز یاد بدهند.

مهم‌ترین نکته‌ای که باید به خاطر داشته باشیم این است که مطالعه کردن یک تجربه‌ی شیرین، لذت بخش و آسان برای کودکان باشد. خوان‌یار در همین مدت کوتاهی که از اجرای آن در مدارس می‌گذرد، تأثیرات بسیار سودمند و معجزه‌گری در خوانش، صحبت کردن و اعتماد به نفس دانش‌آموزان گذاشته، که نشانه‌ای از موفقیت‌آمیز بودن این طرح است و ثابت می‌کند اگر آموزش با آگاهی و تدبیر همراه شود می‌تواند بسیار اثربخش و امیدوارکننده باشد.

نکته: مربیان و والدین عزیز توجه داشته باشید، هیچ‌گاه دانش‌آموزی را که مایل به فعالیت نیست، مجبور به خواندن کتاب با صدای بلند نکنید، می‌توانید در زمان مناسب از او بخواهید تنها برای شما کتاب بخواند. سعی کنید ارتباط دوستانه‌ای با کودکان و نوجوانان برقرار کنید، مخصوصاً در سال‌های ابتدایی (از کلاس اول تا سوم) که آنان در آغاز یادگیری خواندن هستند. در این سال‌ها مراقب باشید که روی فرآیند یادگیری خواندن تأکید زیادی نکنید و در عین حال کودکان را تشویق کنید که خواندن را تمرین کنند.

نکته: اولیاء و معلمان عزیز! پیش از کتابخوانی در حد امکان در مورد آثار قبلی نویسنده‌ی کتاب، انتشارات (اگر شناخته شده باشد)، مترجم، تصویرگر و... تحقیق کنید و با توجه به پایه‌ی کلاسی و گروه سنی کودکان توضیح مختصری برای خود یادداشت کنید. همین‌طور چندبار کتاب مورد نظر را بخوانید تا به آن مسلط شوید و مدت زمان، ابزار مورد نیاز و تمرین‌های لازمی که برای خواندن آن باید در نظر بگیرید مدیریت کنید.

• خوان‌یار شامل سه قسمت می‌باشد:

بخش اول: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم قبل از ورود به کلاس (برای والدین قبل از شروع کتابخوانی)

بخش دوم: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم در کلاس برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان (در حین خواندن کتاب)

بخش سوم: فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم بعد از کلاس (بعد از کتابخوانی)

فعالیت‌ها و تمرین‌های معلم در کلاس برای یادگیری بهتر دانش‌آموزان (در حین خواندن قصه)

۱. گام اول، معرفی خود

۲. گام دوم، دورهمی

۳. گام سوم، استفاده از ابزار

۱. گام اول، معرفی خود

مربی و معلم عزیز! اگر اولین جلسه‌ای است که وارد کلاس می‌شوید، حتماً به معرفی خود بپردازید. بعد از ورود به کلاس با کودکان خوش‌ویش مناسبی داشته باشید. بهتر است قبل از شروع کتاب‌خوانی برای تقویت مهارت‌های ارتباطی و افزایش تمرکز و دقت کودکان به محتوای داستان، تمرین‌های شنیداری را به شکل بازی و در جهت آموزش خوب‌گوش‌دادن کودکان (بنا بر پایه‌ی کلاسی بچه‌ها) انجام دهید.

بعضی از این تمرین‌ها و بازی‌ها برای تقویت مهارت گوش دادن عبارتند از:

- **بازی نام بردن اشیاء:** تعدادی اسباب بازی، و یا هر وسیله‌ی دیگری را جلوی کودک قرار دهید و از او بخواهید با دقت به مواردی که شما نام می‌برید گوش دهد و وسیله را در صورت وجود به شما نشان دهد. (مثلاً بگویید لیوان، سبز، کوچک. فرزند باید لیوان سبزرنگ کوچک را در صورت وجود پیدا کرده و به شما نشان دهد.) در ابتدا چند ویژگی نام ببرید و در مراحل بالاتر تعداد ویژگی‌ها را کم کنید و یا اشیاء مورد نظر را افزایش دهید.
  - **بازی تکرار کلمات:** تعدادی کلمه (یا جمله) را برای کودک بخوانید و از او بخواهید آن‌ها را تکرار کند. با پیشرفت کودک و برای بالا بردن چالش بازی، تعداد کلمات را افزایش دهید. همچنین می‌توانید برای تقویت توالی شنیداری کودک (توانایی تشخیص ترتیب حروف یا کلمات شنیده شده و به خاطر سپاری صحیح این ترتیب) از او بخواهید در بیان کلمات، ترتیب را هم رعایت کند.
  - **بازگو کن:** یک بازی حافظه شنیداری کودکان. چند کلمه برای کودک بخوانید و از او بخواهید خوب به شما گوش دهد. سپس هر بار در قالب پرسش یکی از کلمات را بخواهید تا برایتان بازگو کند. مثلاً: بپرسید دومین کلمه‌ای که گفتم چه بود؟ آخرین کلمه و ... می‌توانید رفته‌رفته این بازی را پیچیده‌تر هم بکنید. مثلاً یک داستان کوتاه درباره‌ی حیوانات برایش تعریف کنید و وقتی داستان تمام شد سؤال‌هایی مثل «نام دومین حیوانی که در داستان به آن اشاره کردم چه بود؟» از او بپرسید.
  - **یادآوری کلمات:** می‌توانید برای تقویت توالی شنیداری کودکان، فایل‌ها را برایشان پخش کنید و بعد از اتمام از کودکان بخواهید هرچه در حافظه‌شان به یاد مانده یادداشت کنند. این بازی هم باعث تمرکز و دقت در کودکان می‌شود و هم قدرت شنیداری آن‌ها را بالا می‌برد.
- نکته:** این قبیل تمرین‌ها به کودکان کمک می‌کند تا بهتر بشنوند و در نتیجه به قصه توجه بیشتری نشان دهند. در نهایت مهارت شنیداری آن‌ها تقویت شده و منجر به یادگیری بهتر می‌شود.

اهداف تمرین خوب گوش کردن:

- باعث می شود آنچه را بعدها در آموزش درسی می آموزند بهتر متوجه شوند.
- به دانش آموزان کمک می کند کتاب خوان بهتری شوند.
- در افزایش ارتباطات کودکان مؤثر است.
- باعث می شود بتوانند دیگران را بهتر درک کنند.
- احترام به طرف مقابل را یاد می گیرند.
- باعث افزایش علم، دانش و بینش دانش آموزان می شود.
- برانگیزندهی خلق ایده های جدید در ذهن دانش آموزان است.
- یادگیری را افزایش داده و تمرکز را بالا می برد.

نکته: باید در نظر داشته باشید که تا جای ممکن از کلمات ساده و روان و قابل فهم برای هر مقطعی استفاده کنید. تماس چشمی را حفظ کنید. مقداری فضا به دانش آموزان بدهید و فاصله ی خیلی نزدیک با کودکان نداشته باشید. اجازه دهید کودکان حریم خصوصی خودشان را داشته باشند. لبخند بزنید. شاد باشید و خیلی خودتان را جدی نگیرید. هنگامی که قصه ی خنده داری را می خوانید، لبخند بزنید. چراکه اگر شما شخص مثبت اندیشی به نظر برسید کودکان و نوجوانان برای شنیدن قصه ی شما تمایل زیادی نشان خواهند داد. در نقش کتاب خوان به صورت، لباس، ساعت، انگشتر و... خود مشغول نشوید. زیرا ممکن است موجب دستپاچگی شما و حواس پرتی کودکان شود. اولیاء و مربیان عزیز توجه داشته باشید نکاتی را هم که قبل از ورود به کلاس تمرین کردید رعایت بفرمایید.

***

۲. گام دوم، دورهمی

- **آماده سازی محیط:** قبل از شروع خواندن کتاب، بچه ها را جمع کنید و از آن ها بخواهید روی زمین فرش شده بنشینند و یا نیمکت های خود را به صورت دایره وار قرار دهند. در نقش مربی (معلم) قبل از خواندن کتاب ابتدا ذهن خود را برای خواندن آماده کنید و متمرکز شوید. می توانید این کار را با نگاه کردن به جلد و خواندن عنوان، نویسنده و فکر کردن درباره ی موضوع و داستان انجام دهید. سپس از بچه ها بخواهید به جلد و پشت کتاب نگاه کنند و با توجه به آنچه می بینند داستانی که قرار است خوانده شود را پیش بینی کنند.
- **استفاده از لحن و حرکات بدنی:** شما باید بتوانید با استفاده از لحن صدا و حرکات بدنی احساسات موجود در کتاب را به خوبی منتقل کنید. این امر به جلب توجه کودکان و افزایش درک آن ها از کتاب کمک می کند.
مثال: می توانید از آن ها بخواهید تا صداهای شخصیت ها را تقلید کنند یا در بعضی قسمت ها پاسخ دهند.
- **تشویق به مشارکت:** شما می توانید از کودکان بخواهید تا در کتاب خوانی مشارکت کنند. اجازه ی صحبت کردن به همه بچه ها بدهید، زیرا که قدرت تخیل هر کودک با دیگری متفاوت است. می توانید از دانش آموزان بخواهید تا

داستان‌های خود را بسازند و احساسات شخصیت‌های داستان را توصیف کنند. به یاد داشته باشید هر شخص زاویه نگاه خودش را به دنیا دارد.

• **استفاده از وسایل کمک آموزشی:** استفاده از جعبه یا بقیچه‌ای که پیش از ورود به کلاس آماده کرده و همراه خود دارید کمک زیادی به جذاب‌تر شدن کتاب‌خوانی می‌کند. استفاده از تصاویر، عروسک‌ها یا وسایل دیگر می‌تواند به زیبایی داستان بیفزاید و به درک بهتر کودکان از کتاب کمک کند.

• **ایجاد فضایی امن و صمیمی:** شما باید فضایی ایجاد کنید که کودکان احساس راحتی کنند و آزادانه سؤال پرسند و نظرات خود را بیان کنند. همچنین می‌توانید جوایز کوچکی را برای مشارکت هرچه بیشتر بچه‌ها در کلاس تهیه کنید. **نکته:** با تشویق کودکان به فکر کردن در مورد کتاب، قدرت درک مطلب در کودک افزایش پیدا می‌کند و سطح آگاهی در آن‌ها بالاتر می‌رود. این روش‌ها به شما کمک می‌کند تا تجربه‌ای مفرح و آموزنده برای کودکان در زمان کتاب‌خوانی فراهم کنید.

مثال: یک مثال جذاب از کتاب‌خوانی در کلاس می‌تواند کتاب داستان «شیر و موش» باشد. این کتاب نه تنها سرگرم‌کننده بلکه بسیار آموزنده است. خلاصه‌ی کتاب این است:

روزی در جنگل، شیری بزرگ و قدرتمند در حال استراحت بود. ناگهان یک موش کوچک، از روی شیر رد شد و شیر را بیدار کرد. شیر خیلی عصبانی شد و با صدای بلند گفت: "چرا مزاحم خواب من شدی؟"

موش با ترس گفت: "متأسفم! من نمی‌خواستم تو را بیدار کنم. فقط می‌خواستم از روی تو بگذرم."

شیر به موش گفت: "من تو را می‌خورم!" اما موش گفت: "لطفاً به حرف من گوش کن! من خیلی کوچک هستم و نمی‌توانم برای تو مشکلی ایجاد کنم. اگر مرا آزاد کنی، شاید یک روز به تو کمک کنم."

شیر با خنده گفت: "چگونه یک موش کوچک می‌تواند به من کمک کند؟"

اما به هر حال او را آزاد کرد و دوباره خوابش برد.

چند روز بعد، شیر در دام شکارچیان گرفتار شد و نتوانست خود را آزاد کند. موش که این صحنه را دید، به سرعت به سمت شیر دوید و گفت: "نگران نباش! من به تو کمک می‌کنم!" موش با دندان‌های کوچک خود، طناب‌ها را برید و شیر را نجات داد.

شیر با تعجب گفت: "من فکر نمی‌کردم که تو بتوانی به من کمک کنی. از تو ممنونم، دوست کوچک من!"

• معرفی داستان

معلم با یک مقدمه کوتاه شروع می‌کند و کودکان را با شخصیت‌های کتاب (شیر و موش) آشنا می‌کند. همچنین مربی می‌تواند از کودکان بخواهد نام‌هایی برای حیوانات بگذارند.

• انتخاب لحن و صدا

معلم با انتخاب لحن‌های متفاوت صدا برای هر یک از حیوانات (شیر و موش)، جذابیت کتاب را افزایش می‌دهد. برای مثال، صدای موش می‌تواند نازک، ملایم و شاد باشد، در حالی که صدای شیر می‌تواند خشن و ترسناک باشد.

• استفاده از حرکات بدنی

معلم می‌تواند با حرکات بدنی، کتاب را به تصویر بکشد. برای مثال، هنگامی که شیر اسیر شده می‌تواند دستانش را بسته نشان دهد و یا هنگامی که موش با دندان‌هایش طناب را می‌جود ادای جویدن در بیاورد.

• مشارکت کودکان

معلم می‌تواند از کودکان بخواهد تا صداهای مختلف را تقلید کنند. مثلاً، از آن‌ها بخواهد تا هنگام معرفی شیر، غرش کنند.

• نکات آموزشی

قدرت دوستی: این کتاب به کودکان می‌آموزد که هر دوستی، حتی کوچک‌ترین آن‌ها، می‌تواند در زمان‌های سخت به کمک انسان بیاید.

احترام به دیگران: مهم نیست که دیگران چقدر کوچک یا بزرگ هستند، باید به آن‌ها احترام گذاشت و هیچکس را دست کم نگرفت.

قدرت همکاری: کار کردن با همدیگر و کمک به هم در حل مشکلات، نتیجه بهتری به همراه دارد.

نکته: این کتاب می‌تواند به کودکان یاد دهد که احترام به دیگران و همکاری چقدر در زندگی مهم است.

• بحث و گفت‌وگو بعد از کتاب‌خوانی

پس از پایان کتاب، معلم می‌تواند با پرسش‌هایی مانند «چرا شیر می‌خواست موش را بخورد؟» یا «شما چه درسی از این کتاب داستان گرفته‌اید؟» کودکان را به تفکر و تبادل نظر تشویق کند.

• فعالیت‌های مرتبط

معلم می‌تواند از کودکان بخواهد تا یک کاردستی از شیر یا موش یا جنگلی که حیوانات در آنجا هستند بسازند یا نقاشی بکشند، تا تجربه و فهم این کتاب در ذهنشان بهتر بماند.

نکته: این نوع کتاب‌خوانی نه تنها کودکان را به کتاب‌ها مشتاق و علاقه‌مند می‌کند، بلکه می‌تواند مهارت‌های اجتماعی و تفکر انتقادی کودکان را نیز تقویت کند.

مهارت درک مطلب:

مهارت درک مطلب نقش مهمی در بهبود تمرکز، توانایی شنیداری و افزایش هوش هیجانی کودکان دارد. مزایای درک مطلب عبارتند از:

- توانایی درک، تجزیه، تحلیل و پاسخگویی به سؤال‌های درسی
- توانایی داستان‌نویسی و افزایش قدرت تخیل
- توانایی درک و مشارکت در کارهای گروهی و کلاسی
- افزایش تمرکز در مطالعه برای مدت طولانی
- تقویت انگیزه برای خواندن و لذت بردن از آن

اولیاء و مربیان عزیز! می‌توانید تمرین‌هایی را برای تقویت درک مطلب کودکان انجام دهید.

- **گوش دادن فعال:** دانش‌آموزان می‌توانند کلمات و جملات جالب و جدیدی که در حین کتاب‌خوانی برایشان جذابیت دارد در دفترچه‌ای که مخصوص این کلاس تهیه شده است، بنویسند. این کار به آن‌ها کمک می‌کند تا توجه بیشتری به کتاب داشته باشند و نکات کلیدی را بهتر به یاد بسپارند.
- **سوالات شنیداری:** به هر فرازی از کتاب که رسیدید، می‌توانید سؤال‌هایی مرتبط با داستان مطرح کنید و با توجه به پرسش و پاسخ‌ها متوجه تمرکز و دقت دانش‌آموزان به کتاب و میزان درک آن‌ها شوید. با این کار شما می‌فهمید که آیا کودکان تنها نگاهشان به شماسه یا بر روی داستان نیز متمرکز هستند.
- **جعبه ابزار:** در حین کتاب‌خوانی استفاده از وسایل جعبه ابزاری که پیش از ورود به کلاس آماده کرده‌اید، مانند عروسک، فلش‌کارت، تصاویر مرتبط با کتاب و ... فرایند کتاب‌خوانی را بیش از پیش برای کودکان جذاب و لذت‌بخش می‌کند.

نکته: اولیاء و مربیان عزیز! دقت کنید این تمرین‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که جذاب، سرگرم‌کننده و متنوع باشند. تا دانش‌آموزان بتوانند به راحتی با آن‌ها ارتباط برقرار کنند و از فرآیند یادگیری لذت ببرند.